

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קסא

👉 הערה: הבאנו את הביאור של תחילת הסוגיא בעמוד הקודם, כי הוספנו בו תיקונים חשובים.

שאלה: **היכן עדים חותמין?** בגט מקושר. לדעת רב הונא 'בין קשר לקשר'. בגט מקושר יש שלושה קשרים (הנעשים משורה כתובה שורה חלקה, שתופרים אותם זה לזה), ושלושה עדים חותמים על הגט, כל אחד חותם מאחורי קשר אחד על השורה החלקה.

הגמרא מבינה כעת שהם חותמים על השורה החלקה שבתוך הגט מכפנים. (והיא נקראת 'מאחורי הכתב' כי היא מתחת לשורה הכתובה).

לדעת רב ירמיה בר אבא הם חותמים מאחורי הגט על השורות שמאחורי הכתב. והם חותמים בשלושת השורות האחרונות של הגט (כלומר של ה'טופס') זה מתחת לזה, כך שהחתימה השלישית והתחתונה מקבילה לשורה האחרונה שמאחוריה. וזאת כדי שלא יוכל בעל השטר להוסיף שורה נוספת עם תנאים נוספים.

אמר ליה רמי בר חמא לרב חסדא: לדעת רב הונא שחותמים בין קשר לקשר ולכאורה הכוונה מכפנים, קשה. הרי מעשה ב'גט מקושר' שבא לפני רבי, ואמר על כך רבי שהגט פסול כי אין בו זמן. ואמר לו רבי שמעון בנו אולי הזמן כתוב בין הקשרים? רבי קרע את התפירות וראה שבאמת כתוב זמן בתוכו. עד כאן המעשה.

ואם איתא אין זמן בזה ואין עדים בזה מיבעי ליה: אם העדים חותמים בתוכו, מדוע רבי לא אמר שהגט פסול כי חסרים לו גם הזמן וגם החתימות?

אמר ליה מי סברת בין קשר לקשר מגואי? לא, בין קשר לקשר מאבראי: העדים לא חותמים בתוך הגט אלא מבחוץ, כנגד השורה החלקה שבכפנים.

שאלה: **וניחוש דלמא זייף וכתב מאי דבעי וחתמי סהדי:** ב'גט מקושר' שהעדים חותמים מבחוץ בחלק העליון של הגט, נחשוש שלאחר שהם חתמו יוסיף בעל

השטר תנאי נוסף במרמה, מתחת לקשרים ב'טופס של הגט' ברווח החלק שנשאר בסוף הגט .

תירוץ: זכתיב ביה שריר וקיים: בסוף הנוסח של הגט כותבים 'הכל שריר וקיים' לפני שחותמים העדים, לאחר מכן עושים את הקשרים וחותמים העדים. וממילא אי אפשר אחר כך להוסיף כלום.

שאלה: וניחוש דלמא כתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים אחרינא: נחשוש שמא הוא יוסיף תנאי, ואחר כך יכתוב שוב 'הכל שריר וקיים'.

תשובה: חד 'שריר וקיים' כתבינן, תרי 'שריר וקיים' לא כתבינן: כותבים זאת רק בפעם אחת. וממילא שטר שכתוב בו פעמיים הוא מזויף.

שאלה: וליוחש דלמא מחיק ליה לשריר וקיים וכתב מאי דבעי והדר כתב שריר וקיים: נחשוש שמא הוא ימחוק את המלים 'הכל שריר וקיים' ויכתוב מה שהוא רוצה, ולאחר מכן יכתוב שוב 'הכל שריר וקיים'. ועכשיו כתוב זאת רק פעם אחת.

תשובה: הא אמר ר' יוחנן - תלויה מקויימת כשרה. מחק פסול ואע"פ שמקוים. ולא אמרו מחק פסול אלא במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים: סופר שטעה וחסר מילה, והוא כתב אותה 'תלויה' כלומר בין שורה לשורה. והמילה הזו 'מקויימת', כלומר לאחר מכן הוא כתב בסוף השטר 'מילה פלונית שבין השורות שריר וקיים'. השטר כשר.

אבל אם הסופר מחק מילים וכתב עליהם מילים אחרות, למרות שהם 'מקויימות' כלומר שכתב בסוף שהמילים הללו כתובים על מחיקה, השטר פסול. אמנם דוקא כשהוא מחק וכתב את המילים בסוף השטר על המקום שבו כותבים 'הכל שריר וקיים', וכן שהם באורך של המילים 'הכל שריר וקיים' לפחות. שאז יש לחשוש שהוא מחק את המילים 'הכל שריר וקיים' ושינה דברים ולאחר מכן כתב שוב 'הכל שריר וקיים'.

מדברים אלו עולה שאין חשש של מחיקת המילים 'הכל שריר וקיים', כי אז השטר יהיה פסול בכל מקרה.

[עד כאן מאתמול.](#)

נחלקו רב הונא ורב ירמיה בר אבא היכן העדים חותמים בגט מקושר. לדעת רב ירמיה בר אבא הם חותמים מאחורי הגט על השורות שמאחורי הכתב. והם חותמים בשלושת השורות האחרונות של הגט (כלומר של ה'טופס') זה מתחת לזה, כך שהחתימה השלישית והתחתונה מקבילה לשורה האחרונה שמאחוריה. וזאת כדי שלא יוכל בעל השטר להוסיף שורה נוספת עם תנאים נוספים. ולכן לדעת רבי ירמיה בר אבא אין צורך לכתוב בגט 'והכל שריר וקיים' (ושלא כדעת רב הונא).

קושיא: ולר' ירמיה בר אבא דאמר וכו': לדעת רבי ירמיה בר אבא שלא כתוב בסוף השטר 'והכל שריר וקיים', יש לחשוש שלאחר שיחתמו העדים מבחוץ, יוסיף בעל השטר שורה נוספת ברווח החלק שנשאר בסוף השטר. ויוסיף שם תנאי כל שהו במרמה. וכדי שלא יפסלו את השטר, הוא יחתים שם עד נוסף שהוא עד פסול שיחתום בשקר.

ולאחר מכן כשיבואו לקיים את השטר בבית דין וישאלו אותו למה יש עד רביעי? הוא יענה שהוא רצה להרבות עדים כדי לפרסם את הדבר. ואז יקיימו את הגט על ידי שלושת העדים הראשונים (כי הרי מספיק רק שלושה עדים לגט מקושר). ונמצא שיכשירו את הגט כולל השורה המזוייפת!

תירוץ: א"ל מי סברת עדים כסדרן חתימי? עדים ממטה למעלה חתימי: העדים לא חותמים על אותו כיוון של הכתב דהיינו במאוזן (שורה מתחת לשורה), אלא הם חותמים לכיוון ההפוך מהכתב דהיינו במאונך שורה מתחת לשורה. והם מתחילים מהשורה האחרונה של הגט לכיוון השורה הראשונה שלו. כך שהעד הראשון מתחיל לחתום מאחורי השורה האחרונה ובקצה העליון של השטר. (ראה איור 1). ואם כן בעל השטר לא יוכל להוסיף שורה נוספת, כי אין לו מקום להחתים עד נוסף מעל העד הראשון.

קושיא: וליחוש דלמא מתרמיא ריעותיה בשיטה אחרונה, וגייז ליה לשיטה אחרונה, וגייז ליה לראובן בהדיה, ומתכשר ב'בן יעקב עד'. דתנן - 'בן איש פלוני עד' כשר: עדיין יש לחשוש שמא בעל השטר יראה שבשורה האחרונה של הטופס יש תנאי שהוא לרעתו, והוא יחתוך את השורה האחרונה. וכך יחתך חלק מהחתימה של העד הראשון דהיינו המילה 'ראובן', ועדיין תישאר חלק מהחתימה שלו דהיינו 'בן יעקב עד'. וחתימה כזו היא כשרה, כפי שלמדנו במשנה בגיטין.

תירוץ: **זכתיב ראובן בן בחד דרא ויעקב עד עלויה:** העד הראשון חותם 'ראובן בן' כנגד השורה האחרונה, ו'יעקב עד' כנגד השורה שמעליה. (כשמסתכלים מבפנים היא השורה שמעליה, וכשמסתכלים מבחוץ היא השורה שאחריה). (ראה איור 2)

קושיא: **וליוש דלמא גייז ליה ל'ראובן בן' ומתכשר ב'יעקב עד'.** דתנן 'איש פלוני **עד' כשר:** עדיין נחשוש שמא הוא יחתוך את השורה האחרונה שמאחוריה חתום 'ראובן בן', ותישאר לו מאחורה חלק החתימה של 'יעקב עד', ולמדנו במשנה (שם) שעד כזה כשר.

(כי רק העד הראשון חותם בדיוק מאחורי השורה האחרונה, אבל שאר העדים אינם מדייקים לחתום דוקא שם, אלא אפילו פנימה יותר. ונמצא שהוא יכול לחתוך את השורה האחרונה ואז רק תחילת החתימה הראשונה של 'ראובן בן יעקב' תחתך. ראה איור 1)

תירוץ: **דלא כתיב עד:** העד חותם בלי המילה 'עד', אלא רק 'ראובן בן יעקב'.

ואיבעית אימא - לעולם זכתב 'עד', דידיעין בה דהא חתימות ידא לאו דיעקב הוא: העד כן חותם 'עד' ('ראובן בן' יעקב עד'), אבל כיון שהוא חתך את השורה האחרונה ונשאר רק 'יעקב עד', בעל השטר יחשוש שבית דין לא יכירו אדם בשם יעקב שחותם בכתב כזה בארץ הזו. (יד רמה).

קושיא: **ודלמא בשמיה דאבוה חתם:** מדוע ב על השטר יפחד? יתכן שראובן חתם 'יעקב עד' על שם אביו 'יעקב', וכך הוא נוהג לחתום לכבוד אביו. וממילא יזהו אותו בית דין כ'ראובן בן יעקב' שכתב ידו מוכר להם.

תירוץ: **לא שביק איניש שמיה דידיה וחתים בשמיה דאבוה:** אדם לא נוהג לעזוב את שמו ולחתום בשם אביו.

קושיא: **ודלמא סימנא בעלמא הוא דשוויה:** אולי ראובן חתם בשם 'יעקב עד' לא בגלל שזה שם אביו, אלא הוא חותם את האותיות הללו לסימן, וזו החתימה שלו. וכמו שמצינו באמוראים שחתמו בסימנים ובציורים.

דהא רב צייר כוורא וכו': רב היה חותם ציור של דג, ר' חנינא היה מצייר ענף של דקל, רב חסדא היה חותם באות ס' (כתחילת שמו), ורב הושעיא היה חותם באות ע' הנמצאית בשמו, רבא בר רב הונא היה מצייר תורן של ספינה.

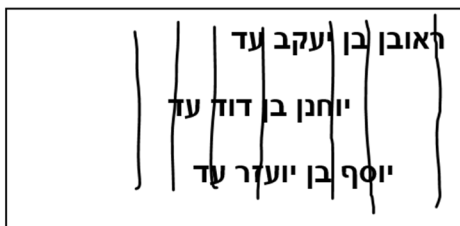
תירוץ: לא חציף אינש לשווייה לשמיה דאבוה סימנא: אדם אינו מתחצף לעשות סימן מהשם של אבא שלו.

מר זוטרא אמר - למה לך כולי האי? כל מקושר שאין עדיו כלין בשיטה אחת **פסול**: מדוע יש לומר תירוצים דחוקים כל כך? אלא התירוץ הוא ששלושת העדים מתחילים לחתום במדויק זה מתחת לזה. (ראה איור 3). ואם הוא ירצה לחתוך את השורה האחרונה, הוא יחתוך את שלושת החתימות, ודבר כזה כבר יגלה לבית דין שהוא חתך את השורה, כי לא יתכן ששלושת העדים חתמו רק חתימה חלקית.

הערה: האיורים אינם מדוייקים, אך נותנים הדמייה להבנת הדברים.

איור 1

הפסים הם השורות של הכתב מכפנים במאוזן, החתימות הם מבחוץ במאונך, החתימה של העד הראשון מתחילה בדיוק מתחילת השורה האחרונה ובקצה השטר למעלה.

איור 2

